

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kari, Martti J.

Title: Venäjän strateginen kulttuuri

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Upseeriliitto

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Kari, M. J. (2022). Venäjän strateginen kulttuuri. Sotilasaikakauslehti, 95(2), 20-26.
<https://www.e-julkaisu.fi/sotilasaikakauslehti/2-2022/>

Venäjän strateginen kulttuuri

Winston Churchillin kerrotaan sanoneen, että Venäjä on salaisuuden sisällä oleva mysteerin kiedottu arvoitus.

Martti J. Kari avaa Venäjän strategisen kulttuurin perusteita.

TEKSTI **MARTTI J. KARI**

KUVAT **HANNA-KAISA HÄMÄLÄINEN, ADOBE STOCK**

Venäläisen kirjailijan **Fjodor Tjuttševin** mukaan Venäjää ei voi järjellä ymmärtää. Tämä ei kuitenkaan ole totta. Venäjän arvoituksen selvittämiseen ja Venäjän järjellä ymmärtämiseen on olemassa työkaluja, joista yksi on strategisen kulttuurin teoria. Se on kansainvälisen politiikan ja strategian tutkimuksen menetelmä, jolla pyritään ymmärtämään valtion, käytännössä valtionjohdon turvallisuuspoliittisia ratkaisuja, uhkakuvia ja päätöksiä puolustuksen järjestämisestä ja asevoimien käytöstä.

Vuonna 1977 yhdysvaltalaisen RAND-ajatushautomon tutkija **Jack L. Snyder** pyrki selvittämään, miksi Neuvostoliitto suhtautui esimerkiksi taktisen ydinaseen käyttöön eri lailla kuin Yhdysvallat. Snyderia häiritsi Yhdysvalloissa vallalla olleet nollasumma-ajattelu ja peliteoria, joita edelleen vääristi peiliefekti. Ajateltiin virheellisesti neuvostojohdon noudattavan samanlaista rationaalista päättelyä kuin Yhdysvalloissa. Snyderin mukaan Kremlin strategista ajattelua ja käyttäytymistä, jota hän kutsui strategiseksi kulttuuriksi, oli mahdollista ymmärtää ja selittää tunnistamalla tähän ajatteluun vaikuttavia historiallisia, institutionaalisia ja poliittisia tekijöitä.

Strategisen kulttuurin tutkimuksen lähteinä käytetään valtion julkaisemia virallisia asiakirjoja kuten lakeja, strategioita, doktriineja ja niistä johdettuja alemman tason asiakirjoja kuten ohjesääntöjä sekä valtiojohdon puheita. Tuntemalla maan strategiseen kulttuuriin vaikuttavat tekijät, ajurit, ja arvioimalla ajureiden vaikutusta maan strategiseen lopulle.

Venäjä hyökkäysten kohteena

Ruotsi oli Puolan ohella yksi 1500-luvulta alkaen Itämeren suuntaan laajentuvan Moskovan Venäjän päävastustaja. Ranska **Napoleonin** johdolla valloitti Moskovan vuonna 1812. Saksa hyökkäsi Venäjää vastaan ensimmäisessä maailmansodassa. Operaatio Barbarossa, Saksan hyökkäys itään toisessa maailmansodassa on traumaattinen asia venäläiselle. Nämä kokemukset ovat luoneet venäläiseen strategiseen kulttuuriin havoittuvuuden tunteen ja yllätyshyökkäyksen pelon, niin sanotun ”Barbarossa-kompleksin”.

Tätä tunnetta on vahvistanut tarina Neuvostoliitosta ja Venäjästä piiritettyinä linnakkeena, jota vastaan aina hyökätään. Tällä kertaa hyökkääjäksi mainitaan NATO. Hyökkääjän motiiviksi kerrotaan halu saada haltuunsa Venäjän resursseja ja maa-alueita ja heikentää Venäjän vaikutusvaltaa Neuvostoliiton hajoamisen jättämässä strategisessa tyhjiössä. Ukrainan pyrkimys kohti Länttä nähdään Kremlissä erityisesti Yhdysvaltojen keinona Venäjän vaikutusvallan vähentämiseksi.

Venäjän asevoimien käyttö ulkomailla on puolustusosaa tai paremminkin osa sarjaa yksinkertaisia, edullisia soti-

Kremlin hallintorakennus
"White House" Moskovassa.

lasoperaatioita. Jatkuvan sodan narratiivista on tullut **Vladimir Putinin** hallinnolle tärkeä keino pysyä vallassa. Jatkuva puolustussotaa ei käydä vain Syyriassa ja Ukrainassa, vaan myös informaatiotilassa ja Venäjän sisällä. Sodasta on tullut Venäjällä arkipäivää. Presidentin tiedottaja **Vladislav Surkov** totesi jo vuonna 2004, että vihollinen on porteilla, eikä vain porteilla, koska piiritystyössä kaupungissa sisällä on ulkovaltojen tukema viides kolonna.

Palatsivallankumouksilla on pitkät perinteet

Ulkoisten uhkien lisäksi Venäjän historia on täynnä sisäisiä uhkia, vallankaappauksia ja niiden yrityksiä. Vallanvaihto on usein ollut palatsivallankaappaus. Kansa on ollut sivuroolissa, vaikka esimerkiksi **Lenin** pyrki myöhemmin kuvaamaan tekemäänsä vallankaappausta lokakuun suureksi Venäjän kansan tekemäksi vallankumoukseksi.

Dekabristikapinassa 1825 liberaalit yläluokkaiset upseerit vaativat länsimaisten ihanteiden mukaisesti Venäjälle perustuslakia ja maaorjuuden poistamista. Kapina murskattiin armotta. **Aleksandr Kerenski** oli parlamentin jäsen, kun hän siirtyi vuonna 1917 väliaikaisen hallituksen johtajaksi. Asevoimat eivät ole olleet pääroolissa palatsivallankaap-

pauksissa dekabristikapinan jälkeen. Asevoimien johto on kuitenkin tukenut vallan tavoittelijaa siinä vaiheessa, kun tämän voitto on näyttänyt todennäköiseltä ja se on ollut asevoimien johdolle eduksi. Stalinin kuoleman jälkeen vuonna 1953 marsalkka **Georgi Žukov** ja asevoimat tukivat **Nikita Hruštšovia** kamppailussa vallasta salaisen poliisin päällikköä **Lavrentin Berijaa** vastaan. Tuki oli konkreettista. Eräs kenraali ampui Berijan.

Myöhemmin palatsivallankaappaukset eivät ole päättäneet syrjäytetyn kuolemaan. Lokakuussa 1964 Georgiassa lomalla ollutta Hruštšovia pyydettiin palaamaan Moskovaan. Moskovassa keskuskomitean istunnossa **Leonid Brežnev** syytti Hruštšovia lukuisista virheistä ja Hruštšov siirrettiin eläkkeelle, mutta hän sai pitää henkensä. Brežnev nimitettiin uudeksi pääsihteeriksi ja **Aleksei Kosygin** pääministeriksi. Epäselvässä tilanteessa, kuten vuoden 1991 elokuun vallankaappauksessa asevoimien johto on jäänyt kiistan ulkopuolelle odottamaan, että voittaja on selvillä.

Pelolla on johdettu Venäjällä pitkään

Iivana Julma perusti 1500-luvulla organisaation, jonka jäsenistä käytettiin nimitystä opritšnikki. Hei-

”ULKOISTEN UHKIEN LISÄKSI VENÄJÄN HISTORIA ON TÄYNNÄ SISÄISIÄ UHKIA, VALLAN- KAAPPAUKSIA JA NIIDEN YRITYKSIÄ.”

dän tehtävänä oli tuhota Iivana Julman valtaan kohdistuva vastarinta ja pitää pelolla venäläiset johtajalle uskollisina alamaisina. Opritšnikki -järjestelmä toi venäläiseen strategiseen kulttuuriin valtioterrorismin. Tämä tarkoittaa sitä, että tsaarilla tai kommunistisella puolueella oli oikeus tuhota mahdollisesti vallanvaihtoa suunnittelevat ja pitää väkivalloin kansa pois kaduilta osoittamasta mieltään. Tsaarin salainen poliisi, neuvostoajan KGB ja Venäjän FSB ovat tämän perinteen jatkajia.

Lisäksi vuonna 2016 presidentin operatiiviseen alaisuuteen perustettu Kansalliskaarti on kansan, asevoimien ja presidentin väliin muodostettu ny-

ky-Venäjän opritšnikki-järjestelmää. On mielenkiintoista nähdä, miten asevoimat ja Kansalliskaarti asevoivat itsensä, jos Kremlissä alkaa ilmetä viitteitä palatsivallankaappauksesta.

Suojavyöhyke ”tarvitaan” lännen suuntaan

Venäjä jakautuu maantieteellisesti matalaan länsiosaan ja vuoristoisempaan itäosaan. Länsiosan muodostaa Itä-Euroopan tasanko, joka ulottuu Itämereltä ja Puolan ja Ukrainan länsirajoilta aina Ural-vuoristoon asti. Itä-Euroopan tasangolla ei ole jokien ja joidenkin suoalueiden lisäksi muita hyökkääjää hidastavia tai sen liikettä suuntaavia luonnosteitä.

Lännessä siis Venäjältä puuttuvat luonnolliset, helposti puolustettavat rajat. Tämä on osaltaan lisännyt haavoittuvuuden tunnetta. Neuvostoliiton aikana helposti puolustettavien rajojen puutteta korjattiin kahdella puolustusvyöhykkeellä, joista ulomman vyöhykkeen muodosti Varsovan liitto ja sisemmän Baltian neuvostotasavallat, Valko-Venäjä ja Ukraina. Haavoittuvuuden tunne ja Barbaros-

Venäläisen strategisen kulttuurin ajurit ja elementit

Historialliset tekijät

- Maahanhyökkäykset
- Sisäiset levottomuudet ja kapinat
- Neuvostoliiton hajoaminen
- Naton laajeneminen

Maantieteelliset tekijät

- Puolustettavien rajojen puute

Teknologiset tekijät

- Teknologinen jälkeenjääneisyys

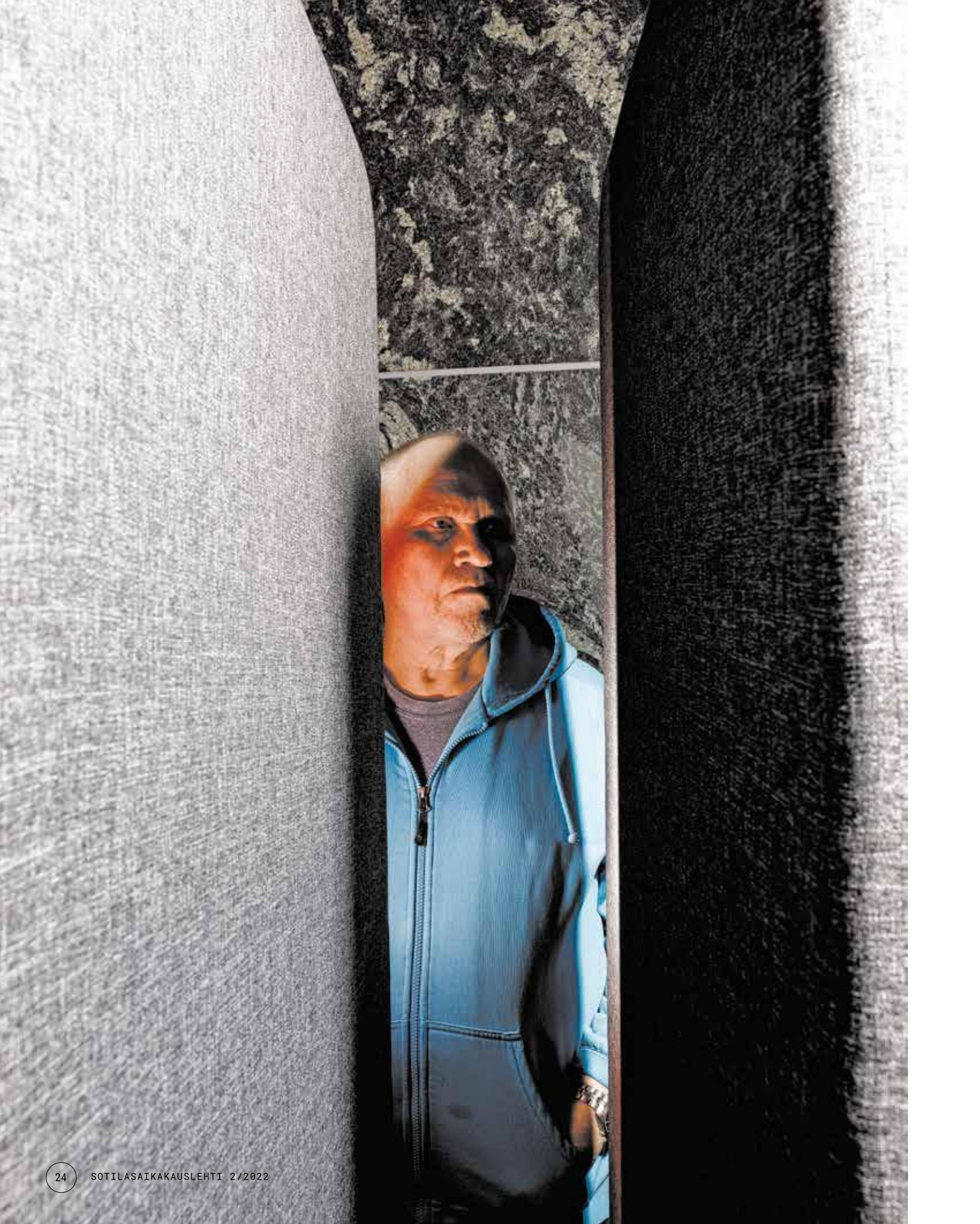
Ideologiset tekijät

- Poliittinen järjestelmä

Sodankuvan muutos

- Haavoittuvuuden tunne
- Sisäisten vihollisten pelko
- Yllätyshyökkäyksen pelko
- Nato – vihollinen numero 1
- Piiritetyn linnakkeen konsepti
- Clausewitziläinen käsitys voimankäytöstä
- Jatkuvan sodan narratiivi
- Laaja uhkaspektri
- Asevoimien ja turvallisuuselinten rooli
- Puskurivyöhykkeen/puolustettavien rajojen tarve
- Naapureiden kontrollointi

sa-syndrooma ovat aiheuttanut Venäjälle tarpeen muodostaa puskurivyöhykkeitä ja saada naapurivaltiot poliittisen ja sotilaallisen kontrollin alle. Tämä on nähty viimeksi Valko-Venäjällä ja Ukrainassa. Lisäksi tätä puskurivyöhykettä pyritään rakentamaan kognitiivisessa ja kyberympäristössä käymällä jatkuvaa informaatio-sotaa.

Venäjän teknologinen jälkeenjääneisyys erityisesti korkean teknologian alalla on vaikuttanut maan strategiseen kulttuuriin. Venäjä syyttää jälkeenjääneisyydestään, milloin mongolivalloitusta, joka katkaisi Venäjän yhteydet länteen pariiksi sadaksi vuodeksi, milloin länsimaiden pahantahtoisuutta. Keskiajalla Venäjä oli ensin mongolivallan ja sitten muukalaispelon eristämänä Lännessä, jossa renessanssi ja valistus muutti maailmankuvaa. Venäjä jäi aasialaiseen maailmaan.

Venäjä on teknologisesti jälkeenjäänyt

Maan suuri koko ja esimerkiksi elintarviketuotanto maaorjilla ja myöhemmin tehdastyötuotanto masoilla teknologisten innovaatioiden kehittämisen ja käyttöönoton sijaan vahvisti teknologista jälkeenjääneisyyttään. Tämä on lisännyt haavoittuvuuden tunnetta. Jälkeenjääneisyyttä Venäjä on pyrkinyt kirmään kiinni teollisuusvakoilulla ja omilla innovaatiohankkeilla.

Teollisuusvakoilulla on pitkät perinteet Venäjällä. **Pietari Suuri** opiskeli peitehenkilöllisyyden turvin laivanrakennusta 1600-luvun lopulla hollantilaisilla telakoilla ja KGB:n johtama vakoilijarengas hankki Stalinille ydinaseen 1940-luvun lopulla. KGB salakuljetti lännestä tietokoneita Afganistanin sodan aiheuttamat sanktiot kiertäen Neuvostoliittoon, missä ne purettiin. Aikaa vievän takaisinmallinnuksen avulla rakennettiin sitten neuvostoliittolaisia tietokoneita.

Omat innovaatiot eivät Venäjällä ole koskaan saaneet aikaan paljonkaan tuotantoon asti edennyt korkeaa teknologiaa. Siksi nytkin Venäjän tiedustelupalvelut hankkivat kuumeisesti tietoja muun muassa tekoälystä ja 5G-teknikasta. Teknologisesta jälkeenjääneisyydestä johtuen Venäjä ei ole yleensä haastanut Länttä alueilla, joilla korkeateknologialla on ratkaiseva merkitys.

Keskitetty valta ja vahva kontrolli

Venäjän valtava koko on vaatinut keskitettyä autoritaarista hallintoa ja komento- ja valvontajärjestel-

”VENÄJÄLLÄ NYKYISET JA ENTISET TURVALLISUUS- JA TIEDUSTELUPALVELUJEN EDUSTAJAT OVAT SAAVUTTANEET POLIITTISESSA PROSESSISSA VAIKUTTAVAN PÄÄTÖKSENTEKIJÄN ASEMAN.”

mää. Tarve pitää koossa Venäjän sosiaalisesti, etnisesti ja uskonnollisesti heterogeeninen väestö sekä taistella sisäisiä jännitteitä vastaan on ollut yksi syy yksinvaltiudelle. Autokraattinen, keskitetty päätöksentekojärjestelmä on luonut homogeenisen strategisen kulttuurin, joka mahdollistaa nopean ja joustavan sotilaallisen voiman käytön poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Länsimaisissa demokratioissa poliittisen vallan ja vastuiden hajauttaminen eri ministeriöille ja virastoille estää osin nopeaa kansalliseen turvallisuuteen liittyvää päätöksentekoa. Venäjällä nykyiset ja entiset turvallisuus- ja tiedustelupalvelujen edustajat ovat saavuttaneet poliittisessä prosessissa vaikuttavan päätöksentekijän aseman. Venäjän strategiselle kulttuurille on ominaista reagoida nopeasti. Haittapuolena on, että päätökset eivät aina perustu todenmukaiseen tilannekuvaan. Tämä on nähty viimeksi Venäjän laajentaessaan sotaa Ukrainaa vastaan.

Sodankuvan muutos on yksi Venäjän strategisen kulttuurin ajureista. Venäjän yleisesikunnan päällikkö, kenraali **Valeri Gerasimov** piti vuonna 2013 paljon siteeratun ja tulkitun puheen, jossa hän totesi, että sodan säännöt ovat muuttuneet. Clausewitzilainen usko sotilaallisen voiman käyttöön poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi on edelleen tärkeää, mutta ei-sotilaallisten keinojen merkitys on kasvanut. Sodan ja rauhan väliset rajat ovat hämärtyneet ja sotaa käydään jatkuvasti esimerkiksi hybridiympäristössä. Epäsymmetriset toimet, kuten erikoisjoukkojen ja sisäisen opposition käyttö pysyvien rintaman luomiseksi koko vihollisvaltion alueen syvyyteen ja informaatio-operaatiot ovat osa muuttunutta sodankuvaa.

Neuvostoliiton hengessä yritetään taas

Neuvostoliiton hajoaminen vuonna 1991 on esimerkki shokista, jolla hetken aikaa näytti muuttavan Venäjän strategista kulttuuria. Sotilaallisesti vahva, aggressiivinen länsivaltioiden piirittämä Neuvostoliiton linnoitus romahti ja sen tilalle yritti tulla liberaali Venäjä, demokratia ja taloudellinen ja poliittinen yhteistyö lännen kanssa. Patrioottinen pragmaatikko **Jevgeni Primakov** kuitenkin korvasi länsimielisen ulkoministerin **Andrei Kozyrevin** tammikuussa 1996, ja Venäjän ulkopoliittika alkoi palata Neuvostoliiton ulkopoliitiikan suuntaan. Ennen ulkoministerin tehtävää FSB:n johtajana toiminut Primakov keskittyi varmistamaan Venäjän aseman globaalina suurvaltana.

Primakov vastusti Yhdysvaltojen maailmanvaltaa ja kannatti moninapaista maailmanjärjestystä, Venäjä yhtenä näistä navoista. Hän yritti vähentää USA:n vaikutusvaltaa, tukea Venäjän ja Kiinan strategista kumppanuutta ja liittoa Valko-Venäjän kanssa. Primakov halusi saada Kaukasuksen ja Keski-Aasian Venäjän vaikutuspiiriin. Kosovon sota ja Naton pommitukset Serbiassa viimeistään lopettivat länsisuuntauksen. Kun silovikit Putinin johdolla ottivat vallan Kremlissä vuonna 2000 Venäjän strateginen kulttuuri alkoi muistuttaa yhä enemmän Neuvostoliiton strategista kulttuuria.

George Kennan oli amerikkalainen diplomaatti, joka työskenteli pitkään Neuvostoliitossa 1930- ja 1940-luvuilla. Hänellä oli hyvä venäjän kielen taito ja hän pystyi väistämään peiliefektiä ja vahvistus-harhaa. Kennan varoitti vuonna 1946 Washingtonia Neuvostoliiton imperialismista ja Stalinista niin sanotussa pitkässä sähkeessään, joka on kuvaus Neuvostoliiton strategisesta kulttuurista. Kennanin mukaan Kremlin neuroottisen maailmankuvan pohjana on perinteinen ja vaistomainen venäläinen turvattomuuden tunne. Venäläiset ovat hänen mukaansa aina pelänneet vieraiden tunkeutumista Venäjälle ja kontaktia länsimailman ja oman maailmansa välillä. Lisäksi Kreml on pelännyt mitä tapahtuisi, jos venäläiset oppisivat totuuden maailmasta. Kennanin mukaan Kreml on oppinut, että se voi varmistaa turvallisuutensa vain pitkäaikaisessa, mutta tappavassa taistelussa kilpailevan vallan täydelliseksi tuhoamiseksi, ei koskaan sopimuksilla tai kompromisseilla.

Niille, jotka ovat ihmetelleen esimerkiksi ulkoministeri **Sergei Lavrovin** kertomuksia etnisesti kohdistuvasta biologisesta aseesta Kennan toteaa, että Kremlillä on vapaus esittää mitä tahansa väitteitä, joita se pitää asiansa kannalta hyödyllisenä ja vaatia niiden ehdotonta hyväksymistä. Totuus Venäjällä ei ole vakaa vaan Kremlin itsensä luomaa. Kennanin mukaan totuus voi Venäjällä vaihdella viikoittain. ■

Neuvostoliitto esitteli voimaansa. Mannertenvälinen ohjus paraatissa vuonna 1966.